

Ivan Cifrić (1946–2018)

U Zagrebu je, 23. studenog 2018. godine, preminuo Ivan Cifrić, redoviti profesor na Odsjeku za sociologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, profesor emeritus i redoviti član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Napustio nas je jedan od najmarkantnijih, najaktivnijih i najplodotvornijih predstavnika suvremene hrvatske sociologije, učenik i sljedbenik Rudija Supeka, marljivi tvorac i graditelj sociološke znanosti u Hrvatskoj. Slika te znanosti bila bi znatno siromašnija bez njegove djelatne uloge i faktičkog prinosa. A to se nipošto ne bi smjelo zaboraviti. I upravo zbog toga – nimalo rutinski posthumno – dužni smo istaknuti nekoliko ključnih podataka ne samo o biografskoj i akademskoj putanji Ivana Cifrića nego i o naravi i značenju njegova znanstvenog opusa. Važno je da to znaju mlađi i budući naraštaju sociologa i oni koji drže do sociološke znanosti i njezinih tvoračkih aktera.

Ivan Cifrić rođen je u Petrijevcima 22. siječnja 1946. godine. Osmogodišnju je školu završio u rodnom mjestu, a gimnaziju u Osijeku. Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu diplomirao je studijsku grupu sociologija (A) – filozofija (B) 1969. godine, magistrirao (1973.) i doktorirao (1980). Na Odsjeku za sociologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu izabran je za asistenta 1970. godine, za docenta 1981. godine, a za profesora u trajnom zvanju 1997. godine. Bio je stipendist Zaklade Alexander von Humboldt-Stiftung (1984/5, 1992. i 1994.). Na dodiplomskom studiju sociologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu predavao je kolegije Statistika, Sociologija sela i Sociologija religije, a u program studija sociologije uveo je Hrvatsko društvo, Socijalnu ekologiju, Sociologiju obrazovanja i Etiku okoliša. Organizirao je poslijediplomski znanstveni studij Socijalna ekologija, a bio je voditelj i Poslijediplomskoga znanstvenog studija sociologije na Odsjeku za sociologiju. Pored nastavnih obveza na matičnom (Filozofskom) fakultetu, predavao je Sociologiju obrazovanja za studente Prirodoslovno-matematičkog fakulteta, Muzičke akademije i Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta, a Socijalnu ekologiju na Odsjeku za sociologiju Sveučilišta u Zadru, Hrvatskim studijima te na Fakultetu kemijskog inženjerstva i tehnologije u Zagrebu. Kao gost predavač ili voditelj kolegija sudjelovao je na poslijediplomskim studijima u Zagrebu, Zadru i Ljubljani. Organizirao je Sociološku ljetnu školu (Crikvenica, 1987.–1990.) i sudjelovao na više domaćih i međunarodnih znanstvenih skupova. Pokrenuo je i vodio nekoliko znanstvenih projekata: Ekološka svijest mladih (1986.–1987.), Ekološki aspekti društvenog razvoja (1986.–1990.), Socijalnoekološki aspekti razvoja (1990.–1996.), Socijalnoekološki i modernizacijski procesi u Hrvatskoj (1996.–2000.), Moderni-

zacija i identitet hrvatskog društva (2002.–2005.) te Modernizacija i identitet hrvatskog društva: sociokulturne integracije i razvoj (2007.–2014.). Bio je pročelnik Odsjeka za sociologiju 1981.–1983. i 1996.–1998; višegodišnji tajnik Hrvatskoga sociološkog društva i njegov predsjednik 1986.–1988. i 1988.–1991; predstojnik Zavoda za sociologiju 1986.–2002. Pokrenuo je i uređivao časopis *Socijalna ekologija* (1992.–2012.) i časopisnu biblioteku Razvoj i okoliš (1994), a bio je i jedan od pokretača časopisa *Revija za sociologiju* i *Sociologija sela*. Bio je član uredništva časopisa *Kulturni radnik*, *Revije za sociologiju* i *Sociologije sela*. Bio je vrlo aktivan član Hrvatskoga sociološkog društva, Kluba hrvatskih humboldtovaca, Hrvatskoga bioetičkog društva i Međunarodnoga sociološkog udruženja (ISA-e). Nagrađen je Velikom medaljom Filozofskog fakulteta (1991.), Godišnjom nagradom za znanost (2000.) i Državnom nagradom za znanost za životno djelo (2014.). Dobio je priznanje Instituta za društvena istraživanja Ivo Pilar za doprinos razvoju sociologije u Hrvatskoj (2005.) i nagradu Rudi Supek Hrvatskoga sociološkog društva (2014.). Izvrsnost Ivana Cifrića ogleda se i u brojnim javnim dužnostima koje je obavljao proteklih četrdesetak godina: bio je ministar zaštite okoliša u Vladi Republike Hrvatske 1991. godine, do 2008. obavljao je dužnost člana Savjeta za zaštitu okoliša Republike Hrvatske, a do 2009. godine dužnost predsjednika upravnog vijeća Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu. Za redovitog člana HAZU-a, u razredu za društvene znanosti, izabran je 2010. godine.

Autorski opus Ivana Cifrića rječito svjedoči o njegovoj predanosti pozivu (znanosti) sociologa, znanstvenom radu i javnom očitovanju rezultata tog rada. Objavio je preko stotinu znanstvenih i stručnih radova u časopisima i zbornicima te više od pedeset recenzija inozemnih knjiga, osobito onih na njemačkom jeziku. U ovo naše dominantno anglofonizirano diskurzivno doba njegovi su temeljiti prikazi njemačke sociološke produkcije, posebno iz područja socijalne ekologije i modernizacijske teorijske tematike, kompetentno i problemski informirali o tome što se zbiva, misli i proizvodi u drugim velikim znanstveno-teorijskim kulturama, kao što je ona njemačka. Objavio je petnaest knjiga: *Revolucija i seljaštvo* (1981.), *Klasno društvo i obrazovanje* (1984.), *Ekološka svijest mladih* (1987., u suautorstvu s B. Čuligom), *Socijalna ekologija: prilozi zasnivanju discipline* (1989.), *Ekološka adaptacija i socijalna pobuna* (1990.), *Ogledi iz sociologije obrazovanja* (1990.), *Napredak i opstanak* (1994.), *Bioetika* (2000.), *Moderno društvo i svjetski etos* (2000.), *Okoliš i održivi razvoj* (2002.), *Ruralni razvoj i modernizacija* (2003.), *Bioetička ekumena* (2007.), *Pojmovnik kulture i okoliša* (2009.), *Kultura i okoliš* (2009. i 2012.), *Leksikon Socijalne ekologije* (2012.) i *Ekologija vremena i kultura zidova* (2015). Uredio je osam znanstvenih zbornika: *Društvo i ekološka kriza* (1988.), *Ekološke dileme* (1989.), *U susret ekološkom društvu* (1990.), *Razvoj: pretpostavke i ekološka protuslovlja* (1992), *Bioetika: etička iskušenja znanosti i društva* (1998.), *Znanost i društvene promjene* (2000.), *Relacijski identiteti: prilozi istraživanju identiteta hrvatskog društva* (2008.) i *Hrvatski identitet u promjeni? Relacijski identiteti 2* (2013.).

Djelo i djelovanje Ivana Cifrića, kao znanstvenika i profesora, odlikuje nekoliko bitnih vrлина koje tvore nerazdvojne momente njegova ljudskog i intelektualnog habitusa: *konstruktivnost*, *inovativnost*, *anticipativnost* i *komunikativnost*. Na prvom je mjestu, bez sumnje, vrлина konstruktivnosti. Po naravi je bio neobično radišan čovjek, pokretački duh i strpljiv organizator zajedničkih aktivnosti, što je dolazilo do izražaja čak i onda kad su te aktivistički naglašene sklonosti u izvjesnom smislu odudarala od uobičajenoga, katkad i većinskoga, mnijenja radne i životne okoline. Smatrao je da sociološka znanost u Hrvatskoj mora izgraditi svoju institucionalnu infrastrukturu, svoju tradiciju, svoju manifestnu vidljivost i stalno djelatne, a ne povremene, mehanizme kadrovske reprodukcije. Na crti toga angažiranog uvjerenja dovoljno je spomenuti njegovo zalaganje i osobni trud oko kadrovske obnove Odsjeka sociologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, zahvaljujući čemu je Odsjek kadrovski obnovljen značajnim potencijalom mlađih i kreativnih socioloških znanstvenika. Valja istaknuti da je uspješna realizacija tog nastojanja iziskivala puno upornosti, taktičke vještine i mudrosti u suočavanju s birokratsko-administrativnim aparatima državne znanstvene politike. Projekti koje je pokretao i vodio bili su radno uporište angažmana znanstvenog pomlatka i preko njih se u isti mah ostvarivalo povezivanje istraživačke i nastavne funkcije sveučilišnog posla. Logici akcijske konstruktivnosti profesora Cifrića pripada, dakako, i njegovo nastojanje oko permanentnog obrazovanja sociologa, kako onih koji rade u znanstvenim i sveučilišnim ustanovama tako i onih koji vode srednjoškolsku nastavu sociologije. Riječ je o organizaciji Sociološke ljetne škole u Crikvenici. Ono što je mnogima moglo izgledati kao marginalna, nižerazredna aktivnost, koja ne zaslužuje osobitu pozornost i trud, za njega je predstavljalo nerazdvojnu stručnu i tvoračku dimenziju afirmacije i unapređivanja sociološke kulture. Obrazovanju je poklanjao veliku pozornost i sociologija obrazovanja tvori jednu od značajnih dionica njegova znanstveno-istraživačkog i nastavnog rada.

Pa ipak, želimo li izdvojiti najznačajniju i istodobno najinovativniju sastavnicu njegove vrline konstruktivnosti onda je to svakako rad na impostaciji ekološke paradigme u našoj sredini. Kako vrijeme protječe i kako povijest – koliko god bila hirovita i nepredvidljiva – prije ili kasnije stavlja na svoje mjesto i vrednuje djela, učinke i zasluge nekih ljudi u različitim područjima znanja i djelovanja, tako postaje sve izglednije da djelo i učinak Ivana Cifrića na području ekologije zadobiva status klasičnosti unutar hrvatske sociologije. Nećemo pretjerati kažemo li da je njegova knjiga *Socijalna ekologija* – uz knjigu Rudija Supeka *Ova jedina zemlja* i knjigu Nikole Viskovića *Stablo i čovjek: prilog kulturnoj biologiji* – pionirsko djelo hrvatske ekološke misli. Naravno, pritom ne treba zanemariti ni druge njegove ekološki usredotočene radove objavljene prije i poslije te utemeljiteljske knjige. U vrijeme kad je ta knjiga objavljena, u Hrvatskoj su se već počele razgarati ekološke inicijative, pa i oblikovati nešto što bi se moglo nazvati ekološkim pokretom, ali Cifrićeva je *Socijalne ekologija* bila među onima koje su ekološkoj tematici i ekološkom ak-

tivizmu davale znanstvenu podlogu. Na toj liniji nastaje i časopis *Socijalna ekolo-gija: časopis za ekološku misao i sociološka istraživanja*, koji se afirmirao kao dragocjeno i poticajno sabiralište tekuće tekstualne produkcije na tom području znanosti i znanja. Ekologija postaje ne samo integralnim dijelom fakultetskih obrazovnih programa nego i svojevrsnim teorijskim nadahnućem istraživanja razvojno-modernizacijske tematike hrvatskog društva. Iz tog je htijenja proizišlo nekoliko znanstveno-istraživačkih projekata i objavljeno nekoliko knjiga koje objelodanjuju rezultate istraživanja. Treba reći da se sve to odvijalo pod vodstvom i uz poticajne nagovore Ivana Cifrića. Već sama činjenica da biblioteka koju je pokrenuo i uređivao u institucionalno-izdavačkom okviru Zavoda za sociologiju Filozofskog fakulteta i Hrvatskoga sociološkog društva nosi naziv Razvoj i okoliš jasno govori o ideji da problemi razvoja i okoliša moraju ići zajedno, da se problemi razvoja moraju sagledavati iz ekološke perspektive, a da se pitanja okoliša moraju promatrati iz razvojne perspektive. Moglo bi se ustvrditi da je razvojno-ekološka i razvojno-modernizacijska tematika misaona okosnica Cifrićeva spoznajnog interesa i cjelokupnoga znanstvenoga rada. U potonjem, to jest razvojno-modernizacijskom ključu, dosta se bavio i pitanjima ruralnog razvoja, odnosno procesima preobrazbe iz ruralne zajednice u moderno industrijsko društvo. No, u biti, održivi je razvoj onaj glavni društveno-povijesni topos koji stoji u motivacijskoj podlozi toga rada. Zato pripada krugu onih hrvatskih društvenih znanstvenika i teoretičara koji su najviše pridonijeli razumijevanju smisla i cilja održivog razvoja.

S time je povezana i anticipacijska vrlina njegova intelektualnog karaktera. To se najbolje vidi iz radova i knjiga koje je objavljivao pred kraj svojega životnoga puta. Intenzivno su ga je zaokupljali fenomeni granica i zidova («kultura zidova»), koji se – usprkos svim lijepim i optimističkim nadanjima prosvjetiteljske i univerzalističke modernosti – grade, dižu i isprječuju između naroda, država i civilizacija. Nadolazak nekih od tih fenomena mogao je za svog života djelomično empirijski promatrati, ali ono što je bitno jesu iz tog promatranja izvedene anticipacije da je riječ o zabrinjavajućim kretanjima koja vode u bezumno zatvaranje i potiranje dosegnutih planetarnih (danas se radije kaže globalnih) veza među ljudima, idejama i raznovrsnim dijelovima svijeta. Pritom je polazio od teze da ta kretanja nisu samo slučajna, kratkotrajna zapreka svjetskom razvoju nego da bi ih trebalo razumijevati i kao inherentno protuslovlje modernog poimanja razvoja i napretka, o čemu je možda najsugestivnija poruka sadržana u knjizi koja, nimalo slučajno, nosi pomalo sudbonosan naslov *Napredak i opstanak*. Cifrić je tim problemima pristupao iz svjetskoga razvojno-ekološkog vidokruga i stoga nije čudno da su mu bila vrlo bliska stajališta Hansa Künga, poglavito njegov koncept *svjetskog etosa*, koji je nadogradio vlastitom pojmovnom tvorbom *svjetskoga ekološkog etosa*. Ekološka etika kao problemski sklop i kao posebno predmetno područje na studiju sociologije logičan je slijed te intelektualne zauzetosti. Bliski su mu i sociološki pogledi Ulricha Becka, osobito teorijski koncepti *refleksivne modernosti* i *društva rizika*. Iz mnogih

bi se Cifrićevih radova opravdano moglo zaključiti da je on – poput Becka – zagovornik *metodološkog kozmopolitizma* kao opreke *metodološkom nacionalizmu*. Primjerice, problem identiteta, koji je protekla dva do tri desetljeća izrastao u vrlo izazovno, ali i vrlo kontroverzno pitanje, Cifrić ne poima kao svojevrsni izdvojeni entitet, kao vječitu metafizičku esenciju, nego kao sociokulturno pitanje. Identiteti su relacijske tvorbe i upravo je ta njihova relacijska narav bliska duhu i orijentaciji metodološkog kozmopolitizma. Uostalom, može li netko tko je najveći dio svojeg opusa posvetio tumačenju i izgradnji ekološke paradigme i razvojno-ekološkim razmatranjima biti išta drugo nego metodološki kozmopolit?

Bez obzira na složenost znanstvenih problema kojima se bavio te brojnost nastavnih i drugih obveza koje je preuzimao i ispunjavao, profesor Cifrić je gajio vrlinu komunikativnosti ne samo u ophođenju sa studentima i kolegama unutar znanstvene zajednice nego i u onomu što Kant naziva »javnom upotrebom uma«, to jest u javnom izricanju sudova, pogleda i prijedloga. Susretljivost je bila njegov stil ophođenja kako u običnim, svakodnevnim tako i u znanstveno-akademske komunikacijama. Držao je do znanstvene strogosti, izrazito je poštovao i slijedio metode empirijskog istraživanja, ali nije bio sklon scijentističkim mistifikacijama znanstvenog poziva. Bio je skloniji njihovu raščaravanju. Ponašao se u izvjesnom smislu plebejski, a opet decentno i u neku ruku gospodski, da ne kažemo aristokratski, dakako u smislu aristokracije duha a ne u smislu društvene povlaštenosti. Nije se u svemu slagao s postavkama takozvane dubinske, radikalne ekologije ili romantičarskog ekologizma, ali je sa simpatijom gledao na njihov aktivizam i bio je suradnički i dijaloški otvoren prema autorima te teorijsko-filozofske orijentacije. Spram životnog svijeta odnosio se u isti mah epikurejski i stoički. Tu načelno neprevladivu filozofsku opreku on je uspijevaio prevladati, pomiriti, naprosto zato što je tako živio, mislio i djelovao.

Takav je bio Ivan Cifrić. Ivica, kako smo ga zvali u neposrednom i prijateljskom saobraćanju, Ivan, kako smo ga zvali u nešto serioznijoj nominalnoj verziji, Cifrić, kako smo ga oslovljavali u donekle neutralnijem svakodnevnom smislu, profesor Cifrić, kako je oslovljavan u tekućim studentskim i akademsko-fakultetskim odnosnjima i, konačno, akademik Cifrić, kako smo ga oslovljavali i titulirali u službenim terminima – to je biografski i karijerni niz kojim taj čovjek, Ivan Cifrić, ostaje trajno upisan u našoj individualnoj i kolektivnoj sociološkoj memoriji.

Rade Kalanj

